

Vorbereiding

Uit de lange boekenlijst ter voorbereiding een paar boeken en boekjes, onder meer:

* *Nederland, Israël & Palestina EEN OPEN ZENUW* door Peter Malcontent, 2018.

Dit boek vertelt twee verhalen. Het eerste is het verhaal van de meer dan honderdjarige geschiedenis van het Israëlisch-Palestijnse conflict. Het tweede verhaal brengt in beeld hoe dit conflict Nederland steeds meer in zijn greep kreeg en uitgroeide tot een van de meest beladen kwesties uit de geschiedenis van de Nederlandse buitenlandse politiek. (Aldus de achterflap van het boek.)

* *Mijn beloofde land. De triomf en tragedie van Israël* door Ari Shavit, 2013.

Ari Shavit is een van de meest gewaardeerde journalisten van Israël. In *Mijn beloofde land* wordt het heden van alle kanten belicht, aan de hand van de belangrijke momenten uit het verleden. Eindigend met een analyse van alle knelpunten en dreigingen waar Israël mee te maken heeft. Het resultaat is een monumentaal portret van een klein, levendig land op de rand van de afgrond, dat een cruciale rol speelt in de hedendaagse internationale politiek. (Aldus de achterflap van het boek.)

* *De citroenboom* door Sandy Tolan. 2006. Een waar gebeurd verhaal over vriendschap tussen een Israëlische vrouw (Dalia) en een Palestijnse man (Bashir). Beiden groeien op in hetzelfde huis. De een voor de Nakba in 1948, de ander na de bevrijdingsoorlog van 1948.

Het boek geeft goed inzicht in de recente geschiedenis en de gecompliceerdheid van de huidige situatie.

* *Bidt Jeruzalem vrede toe* onder redactie van Riet Bons - Storm, 2011. Door wat mensen in Israël en Palestina vertelden, zijn de samenstellers van dit boekje aan het denken gezet.

* *Vertel onze verhalen verder*, onder redactie van Riet Bons - Storm, 2008. Ontmoetingen met Joodse en Palestijnse vrouwen.

* *Soemoed, ziel van het Palestijnse volk* door het Soemoed Huis van Verhalen in Bethlehem o.l.v. Toine van Teeffelen e.a., 2012. Het boekje beschrijft de geest- en veerkracht van gewelddoos verzet.

Tijdens de gezamenlijke voorbereiding van de reis lazen we het gedicht van Vaclav Havel (1938 - 2011):

*Diep in onszelf dragen wij de hoop.
Als dat niet het geval is, is er geen hoop meer.*

*Hoop is een kwaliteit van de ziel
en hangt niet af van wat er in de wereld gebeurt.*

*Hoop is niet voorspellen of vooruitzien.
Het is een gerichtheid van de geest, een gerichtheid van het hart,
voorbij de horizon verankerd.*

*Hoop in deze diepe en krachtige betekenis is niet hetzelfde als vreugde omdat alles goed gaat
of bereidheid je in te zetten voor wat succes heeft.*

*Hoop is ergens voor werken omdat het goed is,
niet alleen omdat het kans van slagen heeft.*

*Hoop is niet hetzelfde als optimisme.
Evenmin de overtuiging dat iets goed zal aflopen.
Wel de zekerheid dat iets zinvol is ongeacht de afloop, het resultaat.*

Vertel onze verhalen verder

De rode draad voor de reis is, luisteren naar de verhalen van degenen die we zullen ontmoeten, zonder een direct oordeel, een mening of een advies. Het blijken verhalen van wanhoop en hoop. Van hoop en wanhoop. Aan beide kanten. Het is voor mij het beeld van een kluwen waar in deze reis een paar draden uitgetrokken worden, ieder van een andere kleur. Soms breekbaar, soms sterk. Vertel onze verhalen verder was het verzoek van degenen die we hebben ontmoet. Dat probeer ik te doen. In vogelvlucht noem ik kort de twintig projecten die we bezochten en waar we een lezing kregen. Veelal grassroots-projecten van mensen die een bijdrage willen leveren aan het vreedzaam samenleven. Als er op internet iets over het betreffende project te vinden is, staat erbij onder welke naam je meer informatie aantreft. Wie geïnteresseerd is in het volledige verslag van de ontmoetingen: laat het me weten.

Bethlehem/Westbank

Het Arab Educational Institute, member of pax christi international, is het huis waar onze gastvrouwen van de eerste vijf dagen hun verhalen kwijt kunnen -ze ook aan ons vertellen- en zich op allerlei terreinen kunnen ontwikkelen en oefenen in hun traditie met Sumud (Sumud staat voor volharding, volhouden en uithouden). Het is een vrijplaats naast de Muur -negen meter hoog met wachtposten-. Dichtbij zijn twee grensovergangen: één voor personen en één voor rijdend verkeer. De Muur heeft de eerder zo drukke weg tussen Bethlehem en Hebron stilgelegd, de winkels brodeloos en het huis en (nu gesloten) restaurant van Claire Anastas, op een paar meter afstand aan drie kanten letterlijk uitzichtloos gemaakt. Het graf van Rachel, nu net aan de andere kant van de Muur, is hiermee voor (christen) Palestijnen onbereikbaar geworden. Op de Muur staan graffiti en hangen enorme panelen met in grote letters verhalen van mensen, veelal vrouwen, van de Westbank-kant.

Het Arab Educational Institute heeft onder meer ook een poot voor jongerenwerk. Het is een NGO. Helaas is de subsidie gekort en hebben een aantal (vrouwen)activiteiten moeten stoppen.

> Info op internet: Arab Educational Institute; Sumud Wikipedia; The Palestinian Culture of Sumud - Daily Sabah; Sumud: The Wall Museum - Palestinian Stories on the Wall in Bethlehem; The Wall Museum A Project of the Sumud Story House of the Arab Educational Institute; The Palestinian Art of Existence - World Policy; Israel - Palestine discussion 2018 (programma van de Nieuwe Liefde Amsterdam); The Optimist: Dit merk brengt Israëliëse en Palestijnse vrouwen bij elkaar (22 september 2018); Trouw: De Palestijnen die de Israëliëse kogels trotseren zijn mensen zonder hoop (16 mei 2018)

Bethlehem/Westbank

De eerste vijf nachten verblijf ik in een gastgezin in Bethlehem. Ze wonen een kwartier rijden van het Sumud huis. Al rijdend door de straten leren de ouders en/of de dochters die ons rijden, zien wat we zien. Bijvoorbeeld dat de nieuwe huizen aan de overkant op de heuvel een settlement vormen. In de eerste plaats leerde ik hierdoor al gauw de settlements als zodanig herkennen en werd ten tweede mijn beeld van lage huizen met rode daken meteen bijgesteld: het is een complete stad met flatgebouwen.

De familie woont in een familiehuis: grootmoeder, tante, het gezin met drie dochters en een zoon. Beneden in de garage liggen zeven enorme zwarte tanks. Het blijken tanks voor extra wateropslag te zijn, naast de tanks die op het dak liggen. Van de zomer was de waterleiding -die in Israëliëse handen is- plotseling twee maanden afgesloten. Je kunt dan wel aan water komen, maar dan moet je het van de Israëli's kopen. Daarom kun je

beter een grote voorraad hebben. Ik beseft dat ik, niet alleen uit milieuoverwegingen, maar in alle opzichten zuinig met water moet zijn.

De vader en moeder vertellen ons het verhaal van de ziekte van één van hun dochters. Twee jaar geleden was ze dodelijk ziek en moest onmiddellijk naar het ziekenhuis in Jeruzalem. Maar de ouders hadden geen vergunning om de Muur te passeren. IJlings moesten ze op zoek naar iemand die het wel had en maar hopen dat de auto niet vertraagd zou worden door een uitgebreid onderzoek aan het checkpoint. Ze hebben het gered. Maar het heeft hen gebroken. Nu hebben ze een schuld van 15.000 dollar vanwege de ziekenhuiskosten, want tegen kosten van een Israëliisch ziekenhuis kunnen Palestijnen op de Westbank zich niet verzekeren. Van zijn salaris kan de rekening vader het niet betalen; hij heeft al een lening op zijn pensioen lopen om zijn dochters te kunnen laten studeren. Wie helpt?

Het gezin is een voorbeeld van mensen zonder hoop. Een van de dochters heeft sinds een paar weken een klein baantje bij Parents Circle (zie onder), Ze geeft met haar vingers aan dat dit haar nu een heel klein beetje hoop geeft. Tegen beter weten in is zij hiermee eigenlijk in verzet.

Jeruzalem/Israël

In de prachtige, moderne synagoge ontmoeten we *Arik Ascherman* (1959), een Amerikaans-Israëliische rabbijn. Hij is medeoprichter van de Israëliische mensenrechtenorganisatie *Rabbis for Human Rights* (een NGO). Hij noemt zichzelf de rabbinale stem van het geweten van Israël, en komt op voor de Palestijnen, met name op de Westelijke Jordaanoever om hen te verdedigen tegen het geweld van Israëliische kolonisten.

Ook de positie van de bedoeïenen heeft zijn volle aandacht en inzet. Als we later in de week hun sobere nederzettingen langs de weg zien, begrijp ik hoe onmogelijk hun voortbestaan is: hun bestaansbronnen - schapen, weidegronden, pluimvee, olijfbomen- zijn of worden vernietigd als gevolg van het beleid van gedwongen verstedelijking. Hun gronden worden veelal in bezit genomen door kolonisten.

> Info op internet: *Arik Ascherman*; *Arik Ascherman The Conflict on Palestine from an Israël Jewish*; *Rabbi Arik Ascherman - A rabbinic view of human rights in Israël* en *tenslotte Bedoeïenen in Israël*.

Jeruzalem/Israël

Hier ontmoeten we *Dalia Eshkenazi Landau* (een van de twee hoofdpersonen uit het boek *De citroenboom*, zie boven.) Op indringende en expressieve wijze vertelt zij het verhaal van haar leven zoals het ook beschreven staat in het boek.

> Info op internet: www.friendsofopenhouse.co.il. *The Lemon Tree: friendship and debate across the Arab-Israeli divide* (even doorscrollen tot je bij het boek *The lemon tree bent*). Een website over wat er na het slot van het boek gebeurde: *Peace begins at home*.

Bethlehem/Westbank

Ten zuiden van Bethlehem ligt sinds 1948 het *vluchtelingenkamp Aida*. In *Aida* wonen ten gevolge van de Nakba 5000 mensen, afkomstig uit 27 verschillende dorpen. 38% van de bewoners is jonger dan 14 jaar, 22% tussen de 15 en 25 jaar. (2011) Resolutie 194 (III) die in 1948 door de VN werd aangenomen en aan Palestijnse

vluchtelingen het recht op terugkeer toezegde, is nooit uitgevoerd. Het kamp wordt/werd? ondersteund door het UNRWA. Het fonds waaruit Amerika onlangs zijn bijdrage terugtrok. Het Camp Services Office staat op dit moment in ieder geval leeg zag ik.

Wij zijn te gast bij *NOOR Society for People with Disability*. Het huis is opgezet door vrouwen die een gehandicapt kind hebben. Een groep vrouwen heeft een keuken ingericht om kookcursussen te verzorgen en op deze manier geld te verdienen om voor hun kinderen ook een aangepaste school te kunnen runnen.

Wij koken er een heerlijke maaltijd en ik koop een prachtig uitgegeven boekje met informatie over het project en met een aantal smakelijk uitzijende recepten.

Wie niet wilde koken kon meedoen aan een workshop graffiti op de Muur.

> Info op internet: NOOR SOCIETY FOR DISABLED.

Bethlehem/Westbank

We horen het indringende persoonlijke verhaal van *George Sa'adeh*, een lid van *The Parents Circle Families Forum, for reconciliation and dialogue* (opgericht in 1995), The Parents Circle is de kring van ouders, van familieleden met een verlies.

"Het allereerste doel is te voorkomen dat er nog meer mensen een verlies moeten meemaken of het nu om Joden of om Palestijnen gaat. Een ander doel is om mensen te helpen met hun verdriet om een verlies om te gaan." (Lies Willems) Er zijn nu 600 leden: Joden, Palestijnen, christen of moslim. In koppels trekken ze de wereld over naar onder meer politici: Wij willen vrede, en geen lijden in gezinnen; stop de bezetting; 'We are all human being. We willen de stilte doorbreken. We willen dat jullie voor gerechtigheid zijn en niet voor of tegen Israël of Palestina. Onze visie: Het Forum is de enige organisatie in de wereld die geen nieuwe leden in de kring hoopt te verwelkomen...'

Op dit moment is het zo dat de huidige regering het project probeert te verstoren.

> Info op internet: Home page-Parents Circle Families Forum en About PCFF-Parents Circle Families Forum.

Hebron/Westbank

Hebron is een Palestijnse stad. De naam van de stad betekent 'vriend'. Daar is in deze stad helaas weinig van te merken. Integendeel. In deze stad begon de geschiedenis van Abraham en Sara. Ze liggen er nu beiden begraven in de Ibrahimmoskee, evenals Isaak en Jacob. In 1968 trok een ultra-orthodoxe groep joden de stad in. Zij hebben een deel geannexeerd en staan onder bescherming van het Israël's gezag. Om bij de moskee te komen waar de aartsvaders begraven liggen, moet je door een controlepost van de Israël's.

In de nauwe stegen met winkeltjes behoeden tentzeilen tegen het naar beneden gooien van stenen en erger, door de erboven wonende orthodoxe Joden. In een door de orthodoxen bezette straat zie ik een balkonnetje omgeven door een stevig gaaswerk. Bovenop ligt een laag stenen: gegooid door de bovenburen...

Het wordt Palestijnse bewoners door deze orthodoxe groep zeer moeilijk gemaakt om in hun eigen straat/stad te willen blijven wonen. We verlaten dit gedeelte van de stad via een andere grenspost. Ook daar liggen stenen, maar dan van de andere partij.

> Info op internet: Hebron, de stad van Abraham & Ibrahim.

Bethlehem/Westbank

Ten zuidwesten van Bethlehem ligt de heuvel met de 42 ha land waarvan de familie van Daoud (betekent David) Nasser al honderd jaar eigenaar is. Eigendomspapieren bewijzen dat ook. De familie Nasser is een christen-Palestijnse familie. Palestijnse christenen vormen een kleine minderheid. Op het land is het boerenbedrijf van de familie gevestigd. Omringd door vijf grote nederzettingen (soms tienduizenden mensen) wordt het al jaren door de Israëliische overheid belaagd. De toegangsweg is gebarricadeerd; er is geen water en licht; er mag niet gebouwd worden, enz. enz. Maar de familie kiest de weg van creatieve geweldloosheid, geïnspireerd door hun geloof, door Nelson Mandela, door Ghandi.. Hun leidmotief is *Wij weigeren vijanden te zijn*.

Inmiddels is de boerderij internationaal bekend als *The Tent of Nations*. Veel buitenlandse gasten en vrijwilligers komen op bezoek en/of overnachten in één van de bewoonbaar gemaakte voormalige zeven herdersgrotten. Een andere grot is kapel, weer een andere vergaderruimte.

> Info op internet: Daoud Nasser; Tent of Nations; Het programma Het Vermoeden had in 2017 een interview met Daoud Nasser. Op 9 februari 2019 zal hij in Driebergen zijn.

Bethlehem/Westbank

In Alon Shvut (=eik van terugkeer), een Israëliische nederzetting binnen het grote blok van nederzettingen van Gush Etzion (totaal 40.000 inwoners) ontmoeten we aan het einde van sjabbat rabbijn Rafi Ostroff. De bewoners van Alon Shvut zijn burens van TheTent of Nations. Bewoners van nederzettingen worden door Israëli's Israëli's genoemd. Palestijnen noemen ze settlers: ze bezetten Palestijns gebied.

Een groot hek gaat open om ons binnen te laten. Op een plein zijn veel kinderen vrolijk met van alles bezig. De huizen zien er welvarend uit en hebben mooie tuinen. Alon Shvut bestaat dan ook al zo'n vijftig jaar.

De rabbijn: Het was geen leeg land, maar onontwikkeld. Door de ontwikkeling is er een grote toeloop van zowel Joden als Arabieren. (Vanuit Israëliisch oogpunt worden Palestijnen Arabieren genoemd.)

De rabbi woont hier nu ruim 25 jaar en voelt zich hier verbonden met de bijbelse voorvaders, is hier thuisgekomen. Hij is docent op het terrein van seksuele educatie; ook gids voor joodse scholieren over de Holocaust. Buiten de poort zijn twee Arabische scholen. Zijn kinderen zijn daar op school gegaan. Hij hoopt dat dit model een voorbeeld is; dat het mogelijk is samen te leven, maar hij twijfelt er ook aan. Hij heeft de boeken gezien waaruit kinderen op Arabische scholen leren dat Joden gedood moeten worden in een heilige strijd. Hij legt de bron van het conflict bij de strijd tussen de Soennieten en de Sjiieten die geen joodse en/of christelijke staat in hun midden willen. Europa begint nu klappen te krijgen van de strijd hier.

> Info op internet: Alon ShvutWikipedia

Nablus/Westbank

Nablus is voor de Palestijnen de hoofdstad van de Westbank in het zg. A-gebied (dit gebied staat onder civiele en militaire controle van de Palestijnen). Een economisch en cultureel centrum. Het ligt tussen de berg

Ebal en Gerizim. Het heeft een gemengde islamitische, Samaritaanse en christelijke bevolking. Vanuit de stad werden regelmatig terroristische aanslagen op Israël gepleegd.

Sinds de tiende eeuw wordt er in deze stad olijfzeep gemaakt. We bezoeken een olijfzeepfabriek in het hartje van de stad en nemen een paar stukken zeep mee. Verder eten we een delicatessen waar de stad beroemd om is: kanafeh - warme zachte kaas met honing. Na een wandelronde door de stad, vertrekken we naar de Samaritanen in Kiryat Luza op de berg Gerizim (ongeveer 400 personen, de andere 50% woont in Israël, omgeving Tel Aviv). Na de scheiding in bijbelse tijd tussen het Noord- en het Zuidrijk heet deze groep voortaan Samaritanen. In de loop der eeuwen waren ze met zo'n drie miljoen.

In het *Samaterian Museum* ontmoeten we eerst de huidige hogepriester. Daarna volgt een uitleg over leven en geloof. De Samaritanen wachten op de Messias en geloven dat hij in hun midden, uit de stam van Levi zal komen. De Samaritanen hebben dezelfde rechten als Israëli's. Zij zien zichzelf als brug tussen hen en de Palestijnen.

> Info op internet: Nablus Wikipedia + foto's uit 2014; Samaritanen Wikipedia.

Jeruzalem/Israël

Met een 'vogelblik' geeft *Ophir Yarden* ons enig zicht op de Israëli's demografie: welke zes groepen Joden er zijn en welke religieuze/politieke kleur elke groepering heeft. Socialisten strijden met zionisten die het jodendom van religie naar nationaliteit herdefiniëren, om de macht. Wel (17%) of niet religieus (bijna 50%) zijn: Jood zijn is onze nationaliteit'. Zie ook de Basic law: Israël - the nation state of the jewish people (2018).

De Ultra Orthodoxen hebben op dit moment in de Knesset een brugpositie. Zij hebben een aantal eisen met betrekking tot hun leefwijze. De strijd tussen links en rechts gaat voor 90% over veiligheid. Links: De Westbank moet naar de Palestijnen, rechts: De Westbank moet Joods blijven.

> Info op internet: Ophir Yarden, klik door bij *study* en daarna op *Israëli settlements: Questions and Answers*. Zie ook Basic law: Israël - the nation state of the jewish people.

Jaffa/Israël

De NGO *Sadaka Reut* (=vriendschap) bestaat 35 jaar. Zij zijn een Palestijns Israëli's/Joods Israëli's samenwerkingsverband dat zich richt op jongeren (jeugd; studenten en jongeren tussen de 17 en 22 die vrijwilligerswerk doen in de samenleving). De leiding werkt in koppels Palestijns/Joods (de twee vrouwen die ons van hun werk vertellen komen uit Nazareth en uit Jeruzalem). Ook de jongeren komen zoveel als mogelijk uit beide groeperingen. De Palestijnse jongeren zijn over het algemeen gemakkelijker te bereiken (via scholen bijvoorbeeld) omdat ze naast school weinig andere ontwikkelingsmogelijkheden hebben en er weinig geld is. Dit ligt bij de joodse jongeren anders. De organisatie ondersteunt de jongeren om in hun dagelijks leven een rechtvaardiger samenleving na te streven. In alle drie takken van werk komen de jongeren een jaar lang wekelijks samen., eerst binnen hun eigen groep. Hier gaan ze eerst in gesprek over zichzelf, hun eigen cultuur, hun identiteit, hun vooroordelen, hun burgerrechten, voordat ze jongeren uit de andere groepering ontmoeten. Want je komt elkaar bijvoorbeeld op de universiteit wel tegen, maar er is een grote kloof tussen de ideologie waarmee ieder is opgegroeid en de realiteit van de ontmoeting met elkaar.

> Info op internet: Sadaka Reut - Arab Jewish Youth Partnership/Anna Lindh Foundation; Sadaka-Reut: Details enz..

Nes Ammim/Israël

Vanuit Nes Ammim ondernemen we de laatste vier dagen onze excursies.

Nes Ammim (=teken voor de volken) is een multi-etnisch en multireligieus dorp in West Galilea. Binnen dit dorp bevindt zich een oecumenische, internationale gemeenschap van vrijwilligers. Zij zorgen samen met de vaste medewerkers voor de exploitatie van het Hotel, de organisatie van conferenties, onderhoud van het dorp en de uitvoering van het studieprogramma. Uitgangspunt bij het studieprogramma is de dialoog tussen Joden, christenen en moslims en tussen Europeanen en Joodse en Palestijnse Israëli's. De dialoog wordt bevorderd door samen te werken en te leven. Momenteel poogt Nes Ammim om naast de bestaande vrijwilligersgemeenschap een multi-ethnische en multireligieuze wijk op te bouwen, waarin Joden, Palestijnen en andere Israëli's vreedzaam zullen samenleven.

Het Center of Learning and Dialogue biedt studieprogramma's aan waarin deelnemers Israël uit verschillende perspectieven leren kennen: Joods, Palestijns, Christelijk en vanuit de Islam, religieus en seculier. Het programma bestaat onder andere uit lezingen, excursies, meerdaagse seminars en interactieve ontmoetingen met Israëli's en Palestijnen. (Aldus teksten van websites van Nes Ammin.)

> Info op internet: Nes Ammin - Nes Ammim; Nes Ammim: Home; Nes Ammim - Wikipedia.

Tussen Naharya en Akko, naast Nes Ammim/Israël

Op het terrein van *kibbutz Lohamei HaGetaot* -als vorm van nieuw leven, gesticht door mensen die de Holocaust hebben overleefd- ligt het *Ghetto Fighters House Museum*. Het is een documentatie en studiecentrum met betrekking tot de Holocaust. Daarnaast is het *Holocaust museum for children* gebouwd. Zonder het thema 'dood' aan de orde te stellen, worden kinderen meegenomen in de geschiedenis van jodenvervolging. De kinderen komen hier naar aanleiding van 'Holocaustdag', waarop één maal per jaar (onder andere met het afgaan van sirenes) de Holocaust herdacht wordt. Doel is kinderen krachtiger te maken en hen te laten zien hoe je met moeilijke situaties om kunt gaan. Het gebouw is zéér indrukwekkend. Het is aan de binnenkant in de vorm van een spiraal gebouwd die naar beneden loopt en overwegend zwart van kleur is. Overall hoekjes met bijvoorbeeld video's en interviews hoe ouderen van nu hun kindertijd in de oorlog beleefd hebben. De kinderen zien een ervaring door de ogen van een kind. Op het dieptepunt brandt een eeuwig durende vlam. Van daaruit loopt het gebouw op en is het wit van kleur. Nog nooit ben ik in zo'n bijzonder museum geweest.

Het hoofdmuseum herbergt ook het *Center For Humanistic Education*. De oprichtster, Raya Kalisman, koos dit centrum als plek waar het gesprek over het verleden kan worden gevoerd in het licht van het zoeken naar samenleven nu tussen Joden en Palestijnen/Arabieren. We zien een video en hebben een nagesprek.

> Info op internet: *Ghetto Fighters House Museum*; *Ghetto Fighters Kibbutz*; *Holocaust museum for children*; *The Center For Humanistic Education (in the Ghetto Fighters House)*.

Akko/Israël

In deze stad bevindt zich op de grens tussen een Palestijnse en een Joodse wijk het *Center for Arts & Technology*. Het idee voor dit Centrum is ontstaan in Amerika. Een nu 70-jarige Amerikaan uit de zwarte

gemeenschap had in zijn jeugd ervaren hoe weinig contact er was tussen de witte en de zwarte bevolking. En ook dat er nauwelijks kansen waren voor zwarte jongeren, waar hij er een van was. Bij toeval krijgt hij wel een kans. Later sprokkelt hij geld bij elkaar om jongeren na schooltijd cursussen te kunnen laten volgen.

In samenwerking met een joodse advocaat wordt besloten ook in Israël zo'n centrum op te richten. Het wordt Akko omdat het een gemengde en een sociaal economisch arme stad is. Het gebouw is licht, schoon en prachtig ingericht. Je vindt er de duurste apparatuur (cameras, 3Dprinters, enz.) om de jongeren en volwassenen te laten zien dat zij er toe doen en de opleidingen hen op deze manier beroepsgericht kunnen vormen. De docenten zijn 50/50 Palestijns/Joods, evenals de cursisten. Momenteel komen er tussen de 300 en 400 jongeren naar het Centrum. Op de muren staan prachtig gestileerde teksten als: Life is like a camera, focus just on what is important / capture the good times.

> Info op internet: www.acatcenter.org.

Haifa/Israël

Het hier gevestigde NGO *Mossawa (=gelijkheid) Center* is opgericht in 1997 zet zich in en ontwikkelt programma's voor gelijkberechtiging van Palestijnse Israëli's. De directeur, Jafar Farah vertelt ons hoe zij discriminatie op terreinen als economie, cultuur, politiek en in het sociale leven aan de orde stellen. Zij spreken hierover op nationaal niveau met de Knesset, op Europees niveau met het Europees Parlement en op internationaal niveau met de Verenigde Naties. Beide laatste grootmachten hebben een rol in de situatie in het Midden Oosten: Hoe doen zij zaken? Goedkope olie houdt de situatie in stand. Kijk naar je eigen stemgedrag en wat landen kunnen doen binnen hun mogelijkheden. Wat gebeurt er bijvoorbeeld met de uitspraken van de VN? Het Centrum ziet hoe slecht de bezetting is voor iedereen. Wij, Palestijnen, moeten de Joden helpen om te leren samenleven. Mensenrechten zijn een reflexie van machtsverhoudingen, ze zijn niet statisch maar dynamisch.

Hij toont ons een filmpje waarop een (vreedzaam begonnen) demonstratie te zien is waar hij dit voorjaar opnieuw gearresteerd werd en een geblesseerde knie bij opliep.

> Info op internet: Mossawa Center; Mossawa Center - Rosa Luxemburg Stiftung Israël; Mossawa Center / The Electronic Intifada.

Isfiya/Israël

Isfiya is een Druzen dorp/stadje op de Karmel. Als de bus eenmaal boven is hebben we een prachtig uitzicht. De Druzen vormen een kleine religieuze gemeenschap van zo'n 600.000 Arabisch sprekende leden in Syrië, Libanon, Israël en Jordanië. Ze stellen zich onder het politieke gezag van het land waarin ze leven. In Israël hebben ze dezelfde rechten als de Joodse Israëli's. Zij protesteerden fel tegen de nieuwe Basic law: Israël - the nation state of the jewish people (2018).

Hun geheime religie heeft zich in de 11^e eeuw ontwikkeld vanuit de sjiiitische Islam. Hun stichter is niet dood, maar verborgen. Op een dag zal hij terugkeren als de Messias, om het nieuwe gouden tijdperk aan te kondigen waarin de Druzen de heersers zullen zijn. De Druzen geloven dat de ziel van de mens reïncarneert in een andere mens. Uit zelfbescherming spreken de Druzen alleen met geïnitieerden over hun geloof. Ook de heilige boeken en heilige rituelen zijn geheim. Vrouwen zijn in alle opzichten gelijkwaardig binnen de gemeenschap. Wat het voortbestaan van de gemeenschap betreft: Er mag alleen binnen de eigen gemeenschap worden getrouwd. De rol van de familie is hierin doorslaggevend.

> Info op internet: Druzen, religieuze gemeenschap; Druzen - Wikipedia; De Druzen, minderheid in het Midden-Oosten; Tienduizenden Druzen protesteren tegen Israëlische wet/NOS.

Nazareth/Israël

Nazareth is de enige Palestijnse stad in Israël. De weigering in 1948 van een hoge militair om de bevolking te verdrijven ligt hieraan ten grondslag. Aan het woord is de van oorsprong engelse journalist *Jonathan Cook*. We ontmoeten hem bij de basiliek van de Aankondiging, een dubbelkerk. In deze indrukwekkende kerk zien we op de binnenplaats en in de basiliek wanddecoraties uit tientallen landen in de wereld van Maria met kind. Er zijn heel bijzondere exemplaren bij.

De stad heeft zo'n 70.000 inwoners en is voor 1/3 christelijk en voor 2/3 islamitisch. Lopend door de stad vertelt Cook over het leven in de stad. We zien in de nauwe winkelstraatjes meer gesloten deuren dan open. Voor het bezoek van de paus een aantal jaren geleden, moesten in één klap alle winkels sluiten omdat de straten gerenoveerd moesten worden. Dit duurde vier jaar... Al die tijd hadden de eigenaren geen inkomsten en na de vier jaar, waren de klanten naar andere winkels overgestapt. Cook's Palestijnse vrouw *Sally Azzam*, heeft het aangedurfd om midden in deze troosteloze omgeving een cultureel café te openen. Het is een van de pogingen Nazareth tegen de verdrukking in, op de kaart te zetten.

> Info op internet: Jonathan Cook: Journalist; Jonathan Cook Wikipedia; Nazareth.

Nazareth/Israël

We vertrekken naar Nazareth Illit (Opper-Nazareth), het duurdere, overwegend joodse Nazareth met 43.000 inwoners. We zijn te gast in de stadskibbutz *Mishol* en worden rondgeleid door *Anton Marks*. Hij heeft deelgenomen aan een van de jaarlijks gehouden seminars op Cyprus, georganiseerd door de stichting COME (waarvan onze gids *Maaïke Hoffer* één van de begeleidsters is). In deze seminars worden Palestijnen en Joden indringend met elkaar geconfronteerd.

Lees het Mission Statement en de Community Description van de kibbutz op hun website. De 75 volwassenen en 75 kinderen wonen in groepen, verdeeld over acht etages. De kleine woongroepen grijpen terug op een oorspronkelijke gedachte uit begin 1900 toen zich in Palestina ook kleine groepen vestigden die samen wilden wonen met de oorspronkelijke bevolking. Op deze manier zijn er destijds 272 kibbutzim gesticht, als een netwerk van gemeenschappen zoekend naar een nieuwe maatschappij. Na 1948 veranderde dit. Na 1970 als Likud aan de macht komt, belanden de mensen van de kibbutzim in de oppositie en worden ze geprivatiseerd.

De buurt waar stadskibbutz *Mishol* staat is een armer gedeelte met veel spanningen. De meeste leden van de kibbutz werken in het onderwijs in de buurt. Ook zijn er naschoolse projecten, bijvoorbeeld over natuur en ecologie. De gemeente van Opper Nazareth en het Ministerie van Onderwijs subsidiëren mee.

> Info op internet: Kibbutz Mishol - Fellowship for Intentional Community; Kairos-Sabeel Nederland.

Tot zover deze impressie. Ik heb de reis als indrukwekkend, schokkend, maar ook als verhelderend ervaren. Indrukwekkend vanwege de vele kleine en grote initiatieven die er zijn om tot een samenleven te komen; schokkend vanwege het leed dat er is; verhelderend omdat er een begin is gemaakt met het ontwikkelen in mijzelf van een tweede denkspoor. Een centrale gedachte hierbij is voor mij op dit moment: meerzijdige

partijdigheid/situationele loyaliteit gerelateerd aan de vraag wie is in deze situatie de onderdrukker, wie de onderdrukte?

Wij sloten bijna iedere avond af met een evaluatie. Hieronder volgen nog een klein aantal van de vele vragen die gesteld en besproken en opmerkingen die gemaakt werden. Lees ze als worden ze door beide partijen gesteld.

- Waar ligt j'ouw vertrekpunt?
- Waar leg je de verantwoordelijkheid om tot vrede te komen?
- Het is belangrijk dat mensen van buiten op bezoek komen.
- Vrede start vanaf de grond en niet in Het Witte Huis.
- De tegenstelling tussen de nederzetting/settlement Alon Shvut en The Tent of Nations als burens, was groot: bij de een is alles op orde, af, bij de ander is het een kwestie van voortdurend zien te overleven.
- Waarom liep buiten het gebied, maar wel in de buurt van de Tent of Nations een jonge vader met twee kinderen met een mitrailleur?
- Hoe worden de nederzettingen/settlements bemensd?
- Bij beide burens is een verschillende onvrijheid: In de nederzetting/settlement werd naar anderen gewezen, in de Tent of Nations beginnen ze bij zichzelf.
- Wat betekent het voor je leven om met geweld geconfronteerd te worden?
- Welke gevolgen heeft het geen verweer hebben tegen regels op de lange termijn?
- Op welke manieren worden er muren in stand gehouden en/of afgebroken?
- Wat betekent het geworteld zijn en blijven aan je land?
- Wat kan geweldloos verzet betekenen?
- Welke kracht hebben verhalen en het doorvertellen ervan?
- Hoe actief/passief moet de wereld zijn met betrekking tot de VN-resoluties?
- Waarom spreken we in plaats van over nederzettingen niet over kolonies?
- Welke invloed heeft iemands karakter bij het tegemoet treden van de problemen (Totaal gebroken zijn/Wij weigeren vijanden te zijn)?
- Wat is de visie voor een joodse staat?
- Hoe zou het zijn als de vijand wegvalt?
- Drukken wij in Nederland ook groepen weg?
- Hoe verhouden macht en het loslaten van het verleden zich met elkaar?
- Dragen de voormalige DDR, de Ierse kwestie en het voormalig Zuid-Afrika een les in zich voor de situatie Israël/Palestina?
- Zou de situatie met een andere leider aan beide kanten kunnen kantelen?
- Welke invloed kunnen geopolitieke acties op het probleem hebben?
- Zou ook een Nakba museum niet nodig zijn?
- Wat betekent het dat de oriëntaalse joden meegenomen worden in het verhaal van de Holocaust?
- Zouden alle kleine initiatieven kunnen leiden tot verandering? Wat leert de geschiedenis?

November 2018, een reisgenoot